

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҲ

Илимий-методикалық журнал

№ 6.2.1 2023

гуманитарные науки
естественные науки
технические науки

1-ДЕКАБРЬ ҚАРАҚАЛПАҚ ТИЛИНЕ
МӘМЛЕКЕТЛИК СТАТУС БЕРІЛГЕН КҮН

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ҮЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИЎ

Илимий-методикалық журнал

2023

6-2-1сан

*Ўзбекистан Республикасы Министрлер Кабинети жанындагы
Жоқарғы Аттестация Комиссиясы Президиумының
25.10.2007 жыл (№138) қарары менен дизимге алынды*

*Қарақалпақстан Баспа сөз җәм хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге алынды.
№01-044-санлы ғуўалық берилген.*

Нөкис

6-2-1сан

2023

декабрь

Шөлкемлестіріушілер:

*Қарақалпақстан Республикасы Халық билимлендириу Министрлиги,
ӨЗПИИИ Қарақалпақстан филиалы*

**Редактор:
А. Тилегенов**

Редколлегия ағзалары:

Мақсет АЙЫМБЕТОВ
Нағмет АЙЫМБЕТОВ
Байрамбай ОТЕМУРАТОВ
Ерполат АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Алишер АЛЛАМУРАТОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Тўлқин АЛЛАЁРОВ
Умида БАҲАДИРОВА
Фархад БАБАШЕВ
Гулзода БОЙМУРОДОВА
Шахло БОТИРОВА
Маманазар ДЖУМАЕВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Алишер ЖУМАНОВ
Гүлнара ЖУМАШЕВА
Холбой ИБРАГИМОВ
Умида ИБРАГИМОВА
Меруерт ПАЗЫЛОВА
Асқарбай НИЯЗОВ
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ

Нуржан МАТЧАНОВ
Сафо МАТЧОН
Шуқурилло МАРДОНОВ
Бахтиёр РАХИМОВ
Фурқат РАЖАБОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Барлықбай ПРЕНОВ
Феруза САПАЕВА
Қаххор ТУРСУНОВ
Амина ТЕМИРБЕКОВА
Нурзода ТОШЕВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Амангелди КАМАЛОВ
Ризамат ШОДИЕВ
Зафар ЧОРШАНБИЕВ
Рустам ФАЙЗУЛЛАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Умид ХОДЖАМҚУЛОВ
Гулрухсор ЭРГАСHEBA
Гавхар ЭШЧАНОВА

МАЗМУН ТИЛ ХЭМ ЭДЕБИЯТ

Fozilov O. O'zbek va ingliz tillarida hosila nominalining motivatsion asoslari (perefrazalar misolida).

Aliyeva Z. Ornitonim komponentli ingliz va o'zbek idiomalarining tahlili

Alimova Sh. Ingliz va o'zbek tillarida pora va ta'magirlik konseptlarining lingvomadaniy va semantik talqini

Aliyeva Z. Ingliz va o'zbek tilida ornitonim komponentlari bo'lgan frazeologik birliklar haqida ilmiy qarashlar.

Eshquvvatova G. Ingliz va o'zbek tillarida frazeologizmlarning tasnifi food/taom komponentli frazeologik birliklari misolida.

Марданов А. Основные понятия логико-семантических моделей

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ

Maxmudova M. Yan Amos Komenskiyning pedagogik faoliyati va nazariyasi

Jabborov M. Tarbiyasi qiyin o'quvchilar bilan ishlashning shakl va metodlari.

Mahkamova Sh. Innovatsion texnologiyalar asosida musiqa san'ati boshqaruvi

Xo'jamqulov P, Musayev N, Muminova D. Umumta'lim maktablari o'quvchilarida ta'limiy-tarbiyaviy immunitetni shakllantirish yo'llari.

Qayumov J. O'quvchilarga xonandalik asarlarini erkin va ifodali kuylatish uslublari.

Musayev N, Xo'jamqulov P, O'zbek milliy maqom san'atini yosh ijrochilarga o'rgatishda etibor qaratilishi lozim bo'lgan jihatlar.

Rajabova S. Kasb ta'limi o'qituvchilarini tayyorlashda Marvelous Designer dasturidan foydalanish metodikasi

Yunusov O. Musiqa ta'limida qo'shiq kuylash ijodiy faoliyatga o'rgatish

Umarov A. Pedagogik-kasbiy kompetentlik ta'lim jarayonini rivojlantirishning muhim omili sifatida.

Eshankulova D. Umumta'lim maktablarida kimyo fanining o'qitilishi va zamonaviy interfaol metodlarning qo'llanilish uslublari.

Yadgarova D. Talabalar valeologik madaniyatini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish.

Lafasov B Texnologiya fanini o'qitish jarayonida o'quvchilarni muhandislik kasblariga yo'naltirishda "steam – ta'lim".

Mo'minov K. Forsayt texnologiyalar asosida talabalarning kreativ kompetensiyalarini rivojlantirishda innovatsion yondashuv

Qulmatov Z. Pedagogik tadqiqotlarda ma'lumotlarni qayta ishlash texnologiyasi

Umirova G. Texnika oliy ta'lim muassasalari talabalarida rahbarlik qobiliyati va boshqaruv kompetensiyasini rivojlantirishning tarkibiy qismlari

Axmedova M. Mustaqil va o'quv topshiriqlarini metodik takomillashtirishda ona tili fanining vazifalari

Qosimov Sh. Bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish

Xayitova Sh. Oilada o'zaro muloqot madaniyatini shakllantirishning pedagogik omillari

Xoliqova R. Ona tili ta'limida o'quv topshiriqlarini metodik-pragmatik takomillashtirish

Muxitdinova M. Syomkina A, Bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy-pedagogik kompetensiyalari

Maxkamova M. Pedagogika oliy ta'lim muassasalari talabalarida kasbiy sifatlarni rivojlantirishning pedagogik xususiyatlari

Muslimov Sh. Bo'lajak texnologik ta'lim o'qituvchilarining kasbiy sifatlarni shakllantirish mezonlari

Xaydarova M. Ta'lim qonunlari - uni samarali tashkil etish bu ba'zi muhim talablar uchun asosdir.

Toshmatova Sh, Ernazarov Z. Bilogiya faning yangi metodikalari
Xakimov T. Sharq allomalarining pedagogik qarashlari asosida oliy ta'lim talabalarining pedagogik tafakkurini oshirishni takomillashtirish.
Nazirova F. O'qituvchi faoliyatida pedagogik va kommunikativ qobiliyat
Irmatova M. Boshqaruv psixologiyasining fundamental asoslari
Haydarova M. Yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanishda o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish
Rasulova M. O'qituvchilarning loyihaga asoslangan o'qitish kompetentligini rivojlantirishning zamonaviy usullari
Djabbarova N. Talaba-qizlarda liderlik sifatlarni rivojlantirishning ta'limiy imkoniyatlari
Haydaraliyeva Z. O'zbekiston ta'lim tizimini xorijiy tajribalar asosida rivojlantirish
Rajabov X. Bo'lajak kimyo o'qituvchilarining axborot-metodik kompetentligini takomillashtirishda raqamli ta'lim texnologiyasidan foydalanish tamoyillari
Сулаймонов А. Собиров С. Формирование компетенций, учащихся по иллюстративному рисованию по принципу непрерывности.
Боймирзаева Д. Роль социальная креативность в деятельности будущих образовательных менеджеров

МИЛЛИЙ ИДЕЯ ҲАМ РУЎХЫЙЛЫҚ ТИЙКАРЛАРЫ, ТАРИЙХ, ФИЛОСОФИЯ

Xakimova B.M. Gender o'z-o'zini rivojlantirish jarayonida maktab o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini o'stirishning nazariy jihatlarini
Sarsenbaev A. Haqoratning jinoiy-huquqiy tasnifi

ФИЗИКА, МАТЕМАТИКА, ИНФОРМАТИКА

Мустафоев А. Бўлажак ўқитувчиларда медиатаълим кўникмаларини шакллантириш зарурати
Azamxonov B. Texnik oliy ta'lim muassasalarida virtual kompyuter simulyatorlarining qo'llanilishi va asosiy xususiyatlari
Umarov A.S. O'zbektonda badiiy ta'lim klasterini tashkil etish va rivojlantirishning nazariy asoslari
Siddiqov I.M. Sun'iy intellektning zamonaviy texnologiyalari
Siddiqov I.M. Ta'limda buyumlar internetidan foydalanishning ahamiyati
Shirinov F.Sh. Matematik masalalarni yechishda qo'llaniladigan amaliy uskunaviy paketlar
Suyumov J. Ta'lim jarayonida o'qitishning innovatsion metodlari: kompyuter imitatsion modellar misolida
Ahmedova G, Mahmudova O. Logarifmik transcendent tengsizliklarni hisoblash usullari
Muydinjonov Z, Muydinjonov D. Digital technology and learning opportunities
Muydinjonov Z, Muydinjonov D. Digital technology competence

БАСЛАЎЫШ КЛАСС, МЕКТЕПКЕ ШЕКЕМГИ ТӘРБИЯ

Tolipova T. XXI asr ko'nikmalarini shakllantirish usullari
Elmurotova D. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini innovatsion faoliyatga tayyorlash modeli
Мустафаева З. «Совершенствование и развитие творческих способностей детей дошкольного возраста»
Odilova H. Xorijiy mamlakatlar tajribasida maktabgacha yoshdagi bolalarda axborot muhitida ekologik munosabat masalasining qiyosiy tahlili
Нурбаева.И. Условия интеллектуального развития старшего дошкольника в процессе формирования математических представлений

Akmalova M. Zamonaviy formatsiyadagi maktabgacha ta'lim tashkiloti – Yangi O'zbekiston ijtimoiy muhitida

Zokirova S, Quziyeva N, Ta'lim jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining tasavvur imkoniyatlarini rivojlantirish

Xolyigitova B. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini badiiy adabiyotlar asosida shakllantirish pedagogik muammo sifatida

Kasimova D. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni shakllantirish jarayonida event texnologiyasidan foydalanish afzalliklari.

Xovodillayev M. 9-13 yoshdagi aqli zaif bolalarda nutqni shakllantirish texnologiyalari.

O'roqova Sh. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini dunyoqarashini tabiiy fanlar misolida intellektual rivojlantirish metodikasi

Saydillayeva M. Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi tarbiyalanuvchilar faoliyatini rivojlantirishning loyihalashtirish xususiyatlari.

Файзиёва У. Эшитишида муаммолари бўлган болалардаги нутқнинг ривожланиш даражаси

Safarova Sh. Boshlang'ich sinflarda geometriya materiallarini o'rgatishning didaktik ta'minoti

Yo'ldoshev O. Boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalarning o'rni

Kubayeva M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni ekologik tarbiyalashning nazariy asoslari

Xaydarov B. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida umumrivojlantiruvchi mashqlarni mustaqil bajara olish ko'nikmalarini shakllantirish usullari

Hamidova G. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy va intellektual qobiliyatini rivojlantirish orqali innovatsion tafakkurini shakllantirish

ТАСВИРИЙ САЪНАТ

Султанов Х. Кластер усули орқали тасвирий санъат таълимини интеграциялаш имкониятлари

Bekqulov Q. Muhandislik grafikasi talabalarining mustaqil ijodiy ish faoliyatini tashkil etishning mazmuni.

Talipov N. Naqqoshlik san'atida kompositsiyaning ahamiyati

Malikov K. Texnik oliy o'quv yurtlarida muhandislik va kompyuter grafikasi fanini o'qitishda talabalarni to'garak mashg'ulotlariga qiziqtirish orqali kasbga bo'lgan ijodkorligini shakllantirish.

Fayziyeva S. Muhandislik grafikasi fanlarini o'qitishda gumanitar, ijodiy va umummadaniy yo'nalishlarda o'qitish metodikasini takomillashtirish.

ФИЗИКАЛЫҚ ТӘРБИЯ ҲӘМ СПОРТ

Ochilov R. Turli o'yin ampluasiga ega yosh futbolchilarni jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish yo'llari

ЭШИТИШИДА МУАММОЛАРИ БЎЛГАН БОЛАЛАРДАГИ НУТҚНИНГ РИВОЖЛАНИШ ДАРАЖАСИ

Файзиева У.Ю.

Чирчиқ давлат педагогика университети
педагогика фанлари номзоди, доцент

Куранбаева О.Х.

Чирчиқ давлат педагогика университети магистранти

Таянч сўзлар: нутқ, муаммо, карлик, заиф эшитувчи, ташҳис, тасниф.

Ключевые слова: речь, проблема, глухота, нарушение слуха, диагностика, классификация.

Key words: speech, problem, deafness, hearing impaired, diagnosis, classification.

Эшитиш имконияти инсон ҳаётида энг муҳим коммуникатив восита эканлиги, эшитиш имконияти орқалигина инсон нутқий мулоқотни эгаллаши мумкинлигини ҳисобга олсак, эшитишида муаммолари бўлган болаларнинг нутқни эгаллаш, таълим олиш жараёнининг нақадар мураккаблигини тасаввур қилишимиз мумкин.

Аслида эшитмайдиган болаларни соғлом ва эшитадиганлар жамиятига интеграция қилиш, коммуникатив восита сифатида сўзлашув нутқини ўргатиш ва оғзаки нутқ орқали таълим бериш, сурдопедагогиканинг энг муҳим вазифаси бўлиб, уларга таълим бериш мазмунининг бош мезони сифатида қабул қилинган. Чунки эшитишида муаммолари бўлган болаларнинг ижтимоийлашувига, жамиятда ўз ўрнини топиб, ижимоий эҳтиёжини ўзи қондириш имкониятларига соғлом инсонлар жамиятида ва улар ёрдамидагина эришиш мумкин.

Бу имкониятга эса улар нутқий мулоқот, ўқиш, ёзиш, ўз фикрини саводли ва асосли баён қилиш орқалигина эга бўлишлари мумкин.

Карлик – эшитишнинг турғун йўқолиши бўлиб, унда мустақил ҳолда нутқни эгаллаш, ҳаттоки қулоққа яқин бўлган масофада бўлган нутқни аниқ идрок этиш имконияти бўлмайди. Тотал (тўлиқ) карлик жуда кам учрайди. Кўпинча карликда баланд нонутқий товушлар, қулоқ супрасига яқин масофадаги баъзи нутқий товушларни идрок этиш даражасида бўлган эшитиш қолдиқлари сақланиб қолади. Аудиометр текшируви эшитишнинг 80 дБдан юқори даражада йўқолганлигини кўрсатади.

Заиф эшитувчилик – эшитишнинг турғун пасайиши бўлиб, унда ушбу эшитиш қолдиғи асосида нутқий захирани минимал ҳолатда мустақил равишда эгаллаш, мурожаат этилган нутқни қулоқ супрасига яқин масофада идрок этиш имконияти бўлади. Аудиометрик текшируви эшитишнинг 70 дБгача пасайиши заиф эшитиш ҳисобланади.

Эшитишида муаммолари бўлган боладаги нутқнинг ривожланиш даражаси ва тавсифи қатор сабаблар билан боғлиқ бўлиб, Р.М. Боскис бу борада 4 та омилни ажратади:

1. Эшитишнингбузилиш даражаси.
2. Эшитиш муаммосининг келиб чиқиш вақти.
3. Эшитиш муаммоси юзага келгандан сўнг бола учун яратилган коррекцион педагогик шароит.
4. Боланинг индивидуал (ўзига хос)хусусиятлари.

Эшитиш қобилятлари бир хил болаларнинг нутқий ривожланишлари турлича кўринишга эга бўлиши кузатилади. Р.М. Боскис ҳар икки гуруҳдаги эшитишида муаммолари бўлган болаларни ўз навбатида яна иккитадан гуруҳга бўлади:

Карлар:

1. Туғма ёки эрта кар бўлиб, нутқи бўлмаган карлар.
2. Кеч кар бўлиб, нутқи сақланган карлар.

Заиф эшитувчилар:

1. Нутқида қисман четга чиқишлари (нутқнинг грамматик тузумида баъзи четга чиқишлари, яъни қўшимчаларни нотўғри қўллаш ёки тушириб қолдириш, баъзан талаффуз муаммолари) бўлган заиф эшитувчилар;

2. Чуқур нутқий муаммолари бўлган, яъни луғат захираси ўта чегараланган (нутқи қисқа, нотўлиқ сўзлардан, грамматик тузуми сўз-гапдан, бўғин-сўзлар қаторидан иборат) заиф эшитувчилар.

Шунга кўра, Р.М.Боскис ва С.А. Зиков эшитмайдиганлар таълим-тарбияси уларнинг нуқсонларига мослаб эмас, балки ушбу нуқсонни енгиш ёки заифлаштиришга қаратилган шароитларни яратишга йўналтирилишини таъкидлайди (С.А. Зиков 1938-1970 й.й.).

Эшитишида муаммолари бўлган болаларнинг таълим-тарбиясида нутқни шакллантириш жараёни муҳим ўрин эгаллайди. Тилнинг луғат захираси, унинг грамматик қонуниятларини эгаллаш, тилни мулоқат воситаси сифатида ўзлаштириш ушбу тоифа шахсларнинг ижтимоий ҳаётга уйғунлашувлари ва шахсий ҳаётларида ўз ўринларини топишларидаги муаммоларни бартараф этишга хизмат қилади.

Ташхис марказларига бола махсус сурдологик текширувдан ўтказилиб, якуний ҳулоса билан келади. Ташхис маркази ходимлари ҳар бир боланинг сурдологик ҳулосасига биноан тиббий педагогик-психологик комиссияга йўллайдилар. ТППКда бола чуқур психологик-педагогик жиҳатдан ўрганилади ва шундан сўнг, якуний ҳулоса чиқарилиб, эшитиш имкониятига баҳо берилади ҳамда якуний ташхис қўйилиб, таълим тури белгиланади.

Педагогик тасниф. Эшитишида нуқсони бўлган болаларни ўқитиш амалиётини ўрганиш шуни кўрсатадики, эшитишида нуқсони бўлган ҳар хил гуруҳдаги болаларни биргаликда ўқитиш яхши натижалар бермайди.

Россиянинг қатор махсус мактаб-интернатлари фаолиятида эшитишида нуқсони бўлган болаларнинг дифференциал илмий тадқиқоти ушбу мактаб ўқувчиларини ўрганиш, шуни кўрсатдики, бу мактабларда ўқитиш ишлари асосан бирламчи нуқсони ҳисобга олинган ҳолдагина олиб бориши кузатиши аниқланган.

Ўрганилган тадқиқот натижаси бўйича, ушбу тоифа болаларининг ривожланишида фақатгина бирламчи нуқсоннинг ҳолати асосий роль ўйнамайди, балки қатор омиллар муҳим бўлиб майдонга чиқади.

Биринчи таснифлаш 16-асрларга тўғри келиб, унда Италия олими Д.Кардано карларни 3 гуруҳга ажратган. Бунда у карликнинг вужудга келиш вақтига боғлиқлиги ва нутқий ривожланиш даражасига асосланган:

1. Туғма карлар;
2. Эрта кар бўлганлар (нутқи ривожлангунга қадар);
3. Кеч кар бўлганлар (нутқи сақланиб қолганлар).

18-асрда француз педагоги Р.А. Сикар эшитиш нуқсони ҳар хил бўлган болаларни гуруҳларга бўлишни ва уларни алоҳида-алоҳида ўқитишни таклиф қилган.

19-асрнинг биринчи ярмида рус сурдопедагоги В.И. Флери кар ва заиф эшитувчи ўқувчиларни, кеч кар бўлиб қолганлар ва заиф эшитувчи болаларни алоҳида ўқитишни таклиф этган.

Париждаги кар ва заиф эшитувчи ўқувчиларни ўрганиш бўйича инситути шифокори Ж.Итар карларни, товушлар ва нутқни эшитишимкониятига қараб беш гуруҳга ажратган:

1. Юқори частотали овоздаги нутқ ва товушларни қулоғининг яқинида эшитувчилар;
2. Унли ва ундошларни ажратувчилар;
3. Айрим унли ва ундошларни ажратувчилар;
4. Нутқни эшитмайдиган лекин фақат юқори частотали овоз ва товушларни эшитувчилар;
5. Умуман эшитмайдиганлар.

Бироқ, кар болаларнинг табақалаштирилиши, фақат эшитиш қобилиятини турли даражада йуқотганларни биргаликда ўқитиш ижобий натижалар бермаганлиги аниқланган.

19-асрнинг иккинчи ярмида Петербургдаги кар ва заиф эшитувчи ўқувчилар билим юртида Я.Т.Спешнев иккита эшитишида муаммолари бўлган болалар таълими учун алоҳида бўлинма тузади:

- турли даражадаги нутқий имконияти бўлган кар болалар учун;
- имо-ишора асосида мулоқот қилувчилар учун.

Я.Т.Спешнев томонидан эшитишида нуқсонли бўлган болаларнинг нутқ имкониятини яхшилаш бўйича табақалаштирилади. Натижада асосий нуқсон даражаси ҳисобга олинмайди, бундай ҳол эса уларни ўқитиш мобайнида керакли самара бермаган. Шу сабабли эшитишида муаммолари бўлган

болаларнинг таснифини илмий текшириш зарурати вужудга келди.

Л.В. Нейман илк ёшдан эшитиш қобилияти бузилган болаларни ўрганиш тавсифини яратади.

Эшитиш нуқсонини таснифлаш (табақалаштириш) эшитишида муаммолари бўлган болалар таълим тарбиясини тўғри ташкил қилишга хизмат қилади.

Эшитиш нуқсонини таснифлаш (синфлаштириш) икки турдан, яъни тиббий тасниф ва педагогик таснифдан иборат.

Тиббий тасниф (Л.В. Нейман бўйича).

Карлар:

I гуруҳ – Энг паст частоталарни қабул қилиш (125-250 Гц.);

II гуруҳ- 500 Гцгача частоталарни қабул қилиш;

III гуруҳ- паст ва ўрта частоталарни қабул қилиш (1000 Гцгача)

IV гуруҳ- 2000 Гцгача частоталарни қабул қилиш.

Заиф эшитувчилар:

1-даража. Эшитишни 50 Дб.гача йўқотиш. Бундай бола 1м.дан ортиқ масофадаги нутқни фарқлайди.

2-даража. Эшитишни 50-70 Дб.гача йўқотиш. Бундай бола 1м.гача масофадаги нутқни фарқ қилади.

3-даража. Эшитишни 70 Дб.дан юқори йўқотиш. Бундай бола қулоқ олдида ва қулоқ супрасига айтилган нутқни ҳам фарқлаши қийин.

Эшитишида муаммолари бўлган боланинг эшитиш қобилиятини ривожлантириш ва эшитиш орқали сўзлашув нутқни ўргатиш, тўғри талаффуз кўникмаларини шаклланиши, эгаллаши асосан уларнинг эшитиш қобилиятининг пасайиш даражасини тўғри аниқланиши яъни тўғри ташхис қилинишига боғлиқ.

Ҳозирги кунда эшитишнинг пасайиш даражаси аниқланганч шунга мос индивидуал эшитиш аппаратлар танланиб, аудиометрик текширув ва қулоқнинг ўзи билан эшитиш имкониятига мосланади.

Адабиётлар

1. А. Авлоний. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. – Тошкент, 1992 й.
2. А.Г.Зикеев. Обучение учащихся подготовительного, 1-1V классов школы глухих. Москва, 1984 г.
3. Сурдопедагогика. Под ред. Е.Г.Речицкой. – М.: Владос, 2004.
4. Файзиева У.Ю. Эшитишида муаммолари бўлган болалар инклюзив таълими – А.Авлоний номли ХТХҚТМОМИ, БМТ ЮНИСЕФ халқаро болалар жамғармаси.
5. Файзиева У.Ю. Мактабгача ёшдаги эшитишида мауммоси бўлган болалар таълими. – Тошкент. «ILM ZIYO», 2006.

REZYUME

Мазкур мақолада эшитишда муаммолари бўлган болалардаги нутқнинг ривожланиш даражаси, бу жараёни амалга ошириш механизми, тартиби, босқичлари тадқиқ қилинган. мақоланинг асосий мазмуни инклюзив таълимни ташкил қилиш шарт шароитлари, самарали олиб бориш омилларига бағишланади. Замонавий мактабда таълим ва жамият алоқадорлиги: муаммо ва ечимлар

РЕЗЮМЕ

В данной статье изучен уровень речевого развития детей с нарушениями слуха, механизм, порядок и этапы этого процесса. Основное содержание статьи посвящено условиям, необходимым для организации инклюзивного образования, факторам его эффективной реализации. Образование и общественные связи в современной школе: проблемы и решения

SUMMARY

In this article, the level of speech development in children with hearing problems, the mechanism, procedure, and stages of this process are studied. the main content of the article is devoted to the conditions necessary for the organization of inclusive education, the factors of its effective implementation. Education and community connection in modern school: problems and solutions

BOSHLANG'ICH SINFLARDA GEOMETRIYA MATERIALLARINI O'RGATISHNING DIDAKTIK TA'MINOTI

Safarova Sh.

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti magistranti

Tayanch soʻzlar; Didaktik materiallar, Geometriya ta'limi, Boshlang'ich maktab, O'qitish, materiallar, Amaliy ta'lim, Moddiy manbalar, Geometrik shakllar, Fazoviy fikrlash, O'quv rejasini moslashtirish,

Ключевые слова; Дидактические материалы, Обучение геометрии, Начальная школа, Обучение, материалы, Практическое обучение, Материальные ресурсы, Геометрические фигуры, Пространственное мышление, Согласование учебной программы.

Key words; Didactic materials, Geometry education, Primary school, Teaching, materials, Hands-on learning, Tangible resources, Geometric shapes, Spatial reasoning, Curriculum alignment.

Kirish:

Geometriya - bu matematikaning asosiy bo'limi bo'lib, u shakllar, o'lchamlar va fazoviy konfiguratsiyalarning xususiyatlari va munosabatlarini o'rganadi. Bu muammoni hal qilish, fazoviy fikrlash va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish orqali bolaning matematik ta'limida muhim rol o'ynaydi. Boshlang'ich maktab darajasida geometrik tushunchalarni joriy etish kuchli matematik poydevor yaratish uchun juda muhimdir. Biroq, yosh o'quvchilarga geometriyani o'rgatish uning mavhum tabiati tufayli qiyin bo'lishi mumkin. Ushbu muammoni hal qilish va samarali o'rganishni osonlashtirish uchun boshlang'ich geometriya sinflarida o'quv materiallarini didaktik ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

Didaktik materiallarning ahamiyati:

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga geometriyani o'rgatishda didaktik materiallarning ahamiyatini behisob aytib bo'lmaydi. Ushbu materiallar yanada samarali va qiziqarli o'rganish tajribasiga hissa qo'shadigan ko'plab afzalliklarni taqdim etadi:

Konkret tushuncha: Didaktik materiallarning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, ular o'quvchilarga mavhum geometrik tushunchalarni aniq, aniq tasvirlab beradi. Yosh bolalar ko'pincha faqat og'zaki yoki ramziy tushuntirishlar orqali geometrik shakllar va xususiyatlarning nuanslarini tushunish uchun kurashadilar. Didaktik materiallar, masalan, jismoniy geometrik shakllar o'quvchilarga ushbu tushunchalarni to'g'ridan-to'g'ri ushlab turish, manipulyatsiya qilish va o'zaro ta'sir qilish imkonini beradi. Ushbu amaliy tajriba geometriyani chuqurroq va intuitivroq tushunishga yordam beradi.